

Bandymai atstatyti Radvilų rūmus Vilniuje po maskvėnų okupacijos

Lina Balaišytė

Lietuvos kultūros tyrimų institutas, Saltoniškių 58, LT-08105 Vilnius

El. paštas: l.balaisyte@gmail.com

Straipsnyje, remiantis Boguslovo Radvilos Vilniaus dvaro administratoriaus Kristupo Dobkevičiaus laiškais, aptariama, kaip vyko rūmų prie Vilniaus vartų restauravimas po maskvėnų okupacijos XVII a. viduryje. Dobkevičiaus korespondencija, kurioje atsiskaitoma kunigaikščiui už ūkinę veiklą Vilniaus jurisdikijoje, yra įdomus to meto kasdienybės istorijos šaltinis. Jame randame žinių apie socialinę miestiečių padėtį, statybų amatą ir amatininkus, dvaro administravimą, didiko ir urėdininko santykius. Laiškai atskleidžia dar neaptartą istoriografijoje Radvilų rūmų statybos laikotarpį.

RAKTAŽODŽIAI: Boguslovas Radvila, Vilniaus rezidencija, Kristupas Dobkevičius, statybų amatas, amatininkai

Šiame straipsnyje pristatomas istoriografijoje mažai tyrinėtas šaltinis, kuriame kalbama apie Vilniaus gyvenimą po maskvėnų okupacijos. Tai – Boguslovo Radvilos Vilniaus dvaro administratoriaus Kristupo Dobkevičiaus (*Krzysztof Dobkiewicz*)¹ laišakai, rašyti didikui iš Vilniaus 1662–1667 metais². Laiškai saugomi Vyriausiam senųjų aktų archyve Varšuvoje³.

Korespondencija – labai įvairiapusę informaciją teikiantis šaltinis. Naujaisiais laikais laišakai buvo pagrindiniai komunikaciniai tekstai ir tapo masiniu reiškiniu, o dėl persiuntimo greičio buvo svarbiausia informacijos perdavimo priemonė⁴. Greta informacinės funkcijos tyrėjui laišakai įdomūs savo emociniu krūviu, juose fiksuojami reiškiniai ir aplinkybės, kurių nėra kituose šaltiniuose. Net ir formalizuotoje ūkinėje korespondencijoje randame autoriaus pažiūrų ir savivokos raiškos pavydžių.

Dobkevičiaus laiškuose, sistemingai, kas vieną–dvi savaites, rašytuose kunigaikščiui, buvo atsiskaitoma apie padėtį Vilniaus jurisdikijoje. Greta konkrečios informacijos urėdininkas rašo didikui ir apie miesto naujienas, skundžiasi varginga padėtimi, emociškai pasakoja apie sunkumus, su kuriais susiduria, vykdydamas kunigaikščio užduotis. Vienas svarbiausių administratoriaus darbų buvo per maskvėnų atpuolius sugriautų rūmų restauravimas. Laiškai atskleidžia tą rūmų statybos laikotarpį, kuris

1 Dobkevičius 1662–1669 m. buvo Vilniaus dvaro ir jurisdikos administratorius, 1663–1664 m. – Jašiūnų seniūnas, 1665 m. – revizorius, nuo 1673 m. – Vilniaus medžioklis. Mirė apie 1711 m. (Miluński 2009: 272).

1685 m. Dobkevičius rašė Boguslovo dukrai Liudvikai Karolinai, kad tarnavo Radviloms nuo pat mažumės, iš pradžių – Liudvikos Karolinos seneliui [Jonušui Radvilai], vėliau – tėvui [Boguslovui Radvilai] iki šio gyvenimo pabaigos (1685 03 15 Dobkevičiaus laiškas Liudvikai Karolinai Radvilaitei. *AGAD AR*. Dz. V. Nr. 3089/6. L. 69).

2 Radvilų archyve saugoma daugiau nei šimtas Dobkevičiaus Boguslovui Radvilai rašytų laiškų. Pirmieji rašyti 1658 m. rudenį iš Slucko. Nuo 1662 m. urėdininkas pradeda rašyti iš Vilniaus. Dobkevičius Boguslovui tarnavo iki pat šio mirties 1669 m., bet 1667 m. jis paliko Vilniaus dvarą.

3 *Archiwum Główne Akt Dawnych* (toliau – *AGAD*).

4 Karvelis 2009: 81.

dar nebuvo aptartas istoriografijoje. Iki šiol Radvilų rezidencijas tyrinėję mokslininkai, teigė, kad nėra išlikę žinių apie atstatymo darbus⁵.

Iš laišakai taip pat matyti Boguslovo Radvilos ūkinės veiklos mastai, jo intencijos Vilniaus rezidencijų atžvilgiu. Reikėtų pažymėti, kad tik pastaruoju metu susidomėta Boguslovo Radvilos ūkine veikla. Pasak Mareko Miluńskio, apskritai stebina, kad tokia spalvinga ir įdomi Boguslovo Radvilos asmenybė iki šiol nesulaukė svarbesnės monografijos⁶. Plačiausią tekstą apie šį didiką parašė Tadeusz Wasilewski jo paties parengtos Boguslovo Radvilos *Autobiografijos* įvade⁷. Tas pats autorius parašė Radvilos biografiją Lenkijos biografijų žodynui⁸. Dar kuklesni yra didiko ūkinės veiklos tyrimai, pvz., Wasilewskio „Apybraižoje“ informacija apie kunigaikščio turtingą padėtį nagrinėjama tik iki 1648 m., o vėlesnis jo gyvenimo laikotarpis aptartas tik iš politinės magnato veiklos perspektyvos. Boguslovo Radvilos dvaro funkcionavimo klausimai išsamiau tyrinėti minėto Miluńskio studijoje ir Rafała Degielio straipsnyje⁹. Apie Boguslovo Radvilos Vilniaus rezidenciją rašyta Vlodo Drėmos, Deimanto Karvelio ir Raimondos Ragauskienės, Birutės Rūtos Vitkauskienės publikacijose¹⁰.

Boguslovo Radvilos Vilniaus dvaras ir jo administravimas

Boguslovas Radvila¹¹ po pusbrolio Jonušo mirties 1655 m. tapo jo dukters Onos Marijos globėju. 1657 m. Boguslovui, kaip globėjui, buvo patvirtintos teisės į Jonušo valdas. 1665 m. Boguslovas vedė Oną Mariją ir visos Biržų Radvilų šakos valdos liko jo rankose¹².

Degielis pažymi, kad Boguslovo laikais Biržų Radvilų valdų centras buvo Sluckas. Šis tyrėjas Slucko kunigaikštystę vadina savotiška Radvilos laboratorija, kurioje buvo bandomos naujos administravimo ir ūkininkavimo formos¹³. Pats Boguslovas 1668 m. surašytuose nurodymuose paveldėtojams *Informacja domowa i polityczna*, kaip tvarkytis jo valdose, mini dvi svarbiausias rezidencijas: „Pageidauju, kad mano paveldėtojas suformuotų dvi rezidencijas: vieną Slucke, kur bus saugomi ir sprendžiami visi rusiškų valdų reikalai, kitą – Biržuose, kur pageidauju pastatyti rūmus“¹⁴. Tačiau gausus didiko susirašinėjimas su savo urėdininkais, nuolatinė priežiūra ir

5 Vitkauskienė 2006: 148.

6 Miluński 2009:

7 Wasilewski 1979.

8 Wasilewski 1987.

9 Miluński 2009; Degiel 2009.

10 Drėma 1991; Karvelis, Ragauskienė 2009; Vitkauskienė 2006.

11 Boguslovas Radvila (1620–1669), LDK arklidininkas, Vilniaus vaivados Jonušo ir Elžbietos Sofijos Hohenzollern sūnus.

12 Wasilewski 1987.

13 Degiel 2009: 70.

14 Radziwiłł 1858: 54. Biržuose pirmoji pilis statyta 1586–1625 m., antroji – 1626–1655 ir 1656–1704 m. Plačiau žr. Karvelis 2009: 304–348.

dažni revizorių siuntimai rodo, kad jam buvo reikšmingos ir kitos rezidencijos, tarp jų – LDK sostinėje buvę rūmai¹⁵.

Gausi Boguslovo Radvilos urėdininko korespondencija buvo įprasta didiko administravimo sistemoje. Kunigaikštis didžiąją gyvenimo dalį gyveno svetur: nemažai laiko Radvila praleido kelionėse, susijusiose su jo politine veikla ir kariniais žygiais, vėliau, tapęs Prūsijos kunigaikštystės generaliniu gubernatoriumi, apsigyveno Karaliaučiuje¹⁶. Tuo metu LDK buvusias savo valdas jis aplankydavo tik retsykais. Dažniau Radvila buvodavo Palenkės dvaruose, Slucką jis aplankė dvyliką kartų, Dubingius – tik vieną kartą, o Biržuose, Kėdainiuose, Minske ir Vilniuje buvo dukart¹⁷. Toks kunigaikščio gyvenimo būdas lėmė nuolatinės pareigūnų korespondencijos palaikymą ir periodišką valdų reviziją. Antai Slucko komisarui Boguslovas 1663 m. nurodė, kad komisaro laišakai turi būti kiekvieną savaitę atvežami iš Slucko į Vilnių, o iš čia paštu siunčiami kunigaikščiui į Karaliaučių, tokiu pat būdu atsiimami Radvilos atsakymai¹⁸.

Radvilos kuriama dvarų administravimo sistema buvo tokia, kad pareigūnai turėjo kontroliuoti vieni kitus ir pranešti didikui apie visas negeroves¹⁹. Kunigaikščio valdose aukščiausią padėtį paprastai užėmė išsilavinę žmonės. Aukštesnės ir vidurinės grandies valdytojai (seniūnai ir revizoriai) turėjo mokėti rašyti, skaityti ir skaičiuoti, kad galėtų vesti sąskaitų knygas ir reguliariai rašyti raportus. Revizoriai ir komisarai dažniausia patys būdavo kitų dvarų valdytojai. Tai sukurdavo nepasitikėjimo atmosferą ir keldavo nuolatinis konfliktus tarp pareigūnų²⁰.

Panaši padėtis buvo ir Vilniaus jurisdikijoje. Atsakomybę už Vilniaus dvarų atstatymo darbus Dobkevičius dalijosi su Jokūbu Jaspersu, pulkininku, 1661–1665 m. buvusiu Dubingių seniūnu. Pareigų pasiskirstymas nėra iki galo aiškus. Anot Karvelio ir Ragauskienės, 1663 m. už Vilniaus dvaro statybinių darbų priežiūrą buvo atsakingas Jaspersas, o Dobkevičius, kaip revizorius, turėjo raginti Jaspersą tinkamai tvarkyti darbus ir panaudoti lėšas²¹. Pasak Degielio, Dobkevičius buvo Dubingių valdytojo Jasperso padėjėjas valdant Vilniaus jurisdikiją. Kunigaikštis Dobkevičiui rašė: „Mano

15 Wasilewskio parengtoje Boguslovo Radvilos *Autobiografijoje* skelbiamas rankraštis „Refleksje dla których jaśnie oswiecony książę Bogusław Radziwiłł nie może być obrany wodzem generałem wojewódzwa podlaskiego“, kuriame išdėstomas toks argumentas: „Książę Bogusław jest Litwin, *satius* tedy jest, aby mury zruiowanego Wilna restaurował, a my, synowie koronni, mamy koronnych wodzów i hetmanów“ (žr. Wasilewski 1979: 190).

16 Brandenburgo elektorius Frydrichas Vilhelmas paskyrė Boguslovą Radvilą Prūsijos kunigaikštystės generaliniu gubernatoriumi 1657 m. (žr. Wasilewski 1987).

17 Degiel 2009: 67.

Boguslovas Radvila Vilniuje lankėsi 1661 m. lapkričio 28 d. – gruodžio 12 d. ir 1666 rugsėjo 29 d. – spalio 6 d., kai buvo atvykęs į seimelį (žr. Wasilewski 1979).

18 Miluński 2009: 221.

19 Miluński 2009: 210.

20 Degiel 2009: 67, 69.

21 1663 m. statybai trūkstant lėšų, Radvila nurodė Ukmergės pavieta maršalkai A. Mieženskiui 1 000 auksinų, numatytų Slucko pilies įgulai, skirti Vilniaus dvaro mūrų ir rūsių remontui. Gavęs pinigų Jaspersas labai vangiai rūpinosi dvaro paviljonų stogo dengimu. Kunigaikštis pavedė revizoriui Dobkevičiui paraginti Jaspersą Vilniuje dirbti kiekvieną savaitę (žr. Karvelis, Ragauskienė 2009: 141).

dvare nedraudžiu P. Jaspersui gyventi, ypač jei lieps ten ką pataisyti, bet apie valdinius ir žemes, priklausančius mano dvarui, Jūs [t. y. Dobkevičius] turite nusimanyti“²².

Iš Dobkevičiaus laiškų susidaro įspūdis, kad jis rūpinosi daugeliu Vilniaus jurisdikos praktinių reikalų²³. Apie Vilniaus rūmų atstatymą jis pradeda informuoti patroną nuo 1662 m. vidurio. Dobkevičius nuolat prašė kunigaikščio nurodyti Jaspersui skirti medžiagų ir žmonių Vilniaus dvaro statyboms, dažnai skundė pastarąjį dėl delsimo ar netinkamo vadovavimo. Toks santykių pavyzdys rodo, kad Boguslovo diegiama pareigūnų tarpusavio priežiūros sistema buvo veiksminga. Pats kunigaikštis taip pat nuolat kontroliavo rūmų atstatymo eigą ir laiškais rūpinosi tinkamu medžiagų tiekimu²⁴.

Dobkevičiaus laišakai dažnai turi ne tik informacinę paskirtį, bet ir kontakcinę funkciją: juose gausu asmeninės patirties, nuomonių, emocijų aprašymų²⁵. Karštai gindamas statybų reikalus, urėdininkas stengėsi rodyti savo uolumą, tinkamas jo pareigybei savybes. Jis nevengdavo pademonstruoti esąs įsižeidęs, jei negaudavo deramo kunigaikščio įvertinimo arba sulaukdavo nepasitikėjimo. Antai vieno laiško pradžioje rašo: „Apie rūmų restauraciją, kadangi P. Pulkininkui [Jaspersui], o ne man buvo pavesta, sunku būtų ką nors pranešti“, bet po kelių sakinių pateikia smulkią darbų ataskaitą²⁶. Pats kunigaikštis taip pat sulaukdavo urėdininko priekaištų, pvz., dėl ilgai negaunamo nurodymo ar per menko darbų finansavimo: „Neskubus JM Pulkininko [Jasperso] darbas prie rūmų paviljonų, o greičiau pačių rūmų apdengimo, yra pateisinimas, nes, JMK²⁷, menkai prisidedi (*supplementuiesz*)“²⁸.

Nuo 1665 m. vidurio Dubingių seniūnu tapo Janas Wilhelmas Wellingas²⁹. Tuo metu jis ėmė kuruoti ir Vilniaus dvarų atstatymo darbus. Su naujuoju seniūnu Dobkevičiaus darbiniai santykiai klostėsi panašiai kaip ir su ankstesniuoju. Laiškuose jis kritikuoja neteisingus seniūno sprendimus, prašo kunigaikščio nurodymų Wellingui, kad šis atsiųstų medžiagų iš Dubingių. Būdingas ir nepasitikėjimas statybų vadovo kompetencija: „Paskyrimui, kurį gavo P. Wellingas iš JMK, Mano Pono, nesipriešinsiu, bet bijau, kad dar ketvirto statytojo (*budowniczego*) tie rūmai nesulauktų“³⁰.

22 Degiel 2009: 79.

23 „<...> visą laiką esu dvare, nebent JMK Pono reikalais išvykstu į teismą ar miestą“ (1663 07 22 Dobkevičiaus laiškas Boguslovui Radvilai (toliau – laiškas). *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 54*).

24 Pvz., Jasperso žmonai Zuzanai Tynhauzownai, kuri šeimininkaudavo vietoj vyro, šiam likus karinėje tarnyboje, Boguslovas 1664 m. kovą nurodo: „Rašiau JM Poniai, kad prašant Dobkevičiui tris valstiečius iš Dubingių kaimo darbams prie Vilniaus rūmų lieptum duoti. Tą patį dabar JM Poniai primenu ir prašau skubiai tuos valstiečius į Vilnių neatsikalbinėjant nusiųsti. Jie ne šešias savaites, kaip JM supratai, turi dirbti, o pasikeisdami po 2 savaites Vilniuje liks, kol bus reikalinga“ (žr. Degiel 2009: 80).

25 Apie teksto funkcijas žr. Karvelis 2009:101–102.

26 1664 02 17 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3081/2. L. 103*.

27 Vertime paliekamas trumpinys JMK – Jo Malonybė Kunigaikštis.

28 1663 07 29 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3081/2. L. 57*.

29 Karvelis, Ragauskienė 2009: 132.

30 1667 01 29 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3081/6. L. 10*.

Tuo metu pasiligojęs ir turtų netekęs buvęs Dubingių seniūnas Jaspersas sulaukia Dobkevičiaus užuojautos ir užtarimo prieš didiką. 1666 m. spalio 16 d. kunigaikščiui jis rašo: „P. Jaspersas taip yra nukamuotas savo ligos, kad ne tik vaistams, bet ir valgiui 3 grašių neturi <...> Būtų gerai, kad tokiaime jo varge, JMK, turėtum gailestingumo“³¹.

Nuo 1667 m. pradžios Dobkevičius pradeda prašytis kunigaikščio perkeliamas į kitą valdą: „Pakankamai čia tuos metus gyventojais (*publikę*) rūpinausi ir privargau, kol ginčus apmalšinau ir juridiką į rankas suėmiau, dabar norėčiau, JMK malone, užsiimti kur nors ūkine veikla (*gospodarską pracą*) gerame ūkyje, palikęs tam, kas po manęs bus, geresnę padėtį (*inratę*), negu revizoriai surado. <...> Kai mane, JMK Mano Maloningasis Pone, iš tos tuščios vietos (*próżniącego miejsca*) (kaip, JMK, rašei) perkelsi, kad ir didžiausią darbą norėsi paskirti, sužinosi, kad ne tinginys esu ir kad viską mokėsiu atlikti, ką JMK liepsi, ir ordinarijos pagerinti neprašysiu, nes, JMK, atrasi kitą būdą išlaikymui“³². 1667 m. kovą jis informavo kunigaikštį, kad perdavė Vilniaus juridiką Wellingui „su rūmais, pranešęs miestiečiams ir totoriams apie prievoles ir mokesčius“³³.

Darbai rūmuose

Vilniuje Radvilos turėjo kelias rezidencijas. Anot Vlodo Drėmos, puošniausi rūmai buvo pastatyti už miesto gynybinės sienos, greta Vilniaus vartų³⁴. Didingą mūrinę rezidenciją medinių pastatų vietoje apie 1653 m. pastatė Vilniaus vaivada ir LDK didysis etmonas Jonušas Radvila (1612–1655).

Jonušo vardu vadinti rūmai prie Vilniaus vartų buvo pastatyti ankstyvojo baroko stiliumi. U raidės plano rūmus sudarė penki triaukščiai paviljonai ir keturi tarpiniai dviauščiai segmentai (galerijos), iš trijų pusių supę didelį stačiakampį kiemą. Iš vakarų pusės kiemą uždarė neaukšta mūro tvora su dvejais simetriškais vartais³⁵. Už

31 1666 10 16 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/5. L. 75.*

1667 m., pranešdamas apie Jasperso mirtį, emociškai rašo: „P. Jaspersas, pulkininkas, o veikiau vargšas ir Lozorius, užbaigė savo dienas čia, prie Vilniaus evangelikų reformatų bažnyčios, ir paliko žmoną ir vaikus baisiame skurde, nes po jo mirties rasta tik 3 auksiniai ir jokių daiktų, viskas užstatyta. Nebuvo nė už ką karsto nupirkti“ (1667 01 29 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/6. L. 6*). Apie Jasperso likimą taip pat žr. Karvelis, Ragauskienė 2009: 131–132; Degiel 2009: 81.

32 1667 01 29 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/6. L. 11.*

1667 m. vasario 13 d. Dobkevičius kartoja prašymą: „Kaip pirmame laiške nuolankiai JMK, Mano Maloningojo Pono ir Geradario, taip ir dabar prašau, kad man surastum administraciją, kad bent jau išlaikymą turėčiau, nepirkdamas malkų, šieno, šiaudų ir visko, kas reikalinga“ (ten pat. L. 18).

33 1667 03 06 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/6. L. 28.*

34 Drėma 1991: 159. XVII a. rūmai užėmė didelį plotą tarp dabartinės Vilniaus, Labdarių, Totorių ir Liejyklos g-vių. Iki šių dienų išliko tik dalis šiaurinio ir rytinio korpusų. 1980–1983 m. šiaurinis paviljonas buvo atstatytas.

35 Drėma 1991: 159. Paviljonų fasadai buvo keturių sąramų, tarpiniai segmentai – šešių sąramų. Kiekvienas tarpinis segmentas turėjo fasade po du portalus su rustuotais ir laiptuotais piliastrais iš šonų, o virš durų angos – frontoną su iškirpta viršūne. Portalas viršuje jungėsi su antrojo aukšto lango apvadų voliotomis. Paviljonų stogai piramidiniški, užbaigti paaukuotais kupoliukais, centrinis paviljonas turėjo marmurinių kolonų peristilį su auksuotais kapiteliais.

Pav. Sebastian Dadler. Medalio, skirto Jonušo Radvilos ingreso į Vilniaus vaivadiją progai, reversas, 1653 (iš: Drėma 1991)

rūmų, prie galinio fasado langų, buvo didelis sodas³⁶. Rūmų pastatymo metu jie buvo pavaizduoti Sebastiano Dadlerio medalje, nukaltame Jonušo Radvilos ingreso į Vilniaus vaivadiją progai³⁷ (pav.). Tai – vienintelis vaizdinis šaltinis, kuriame matyti rūmų struktūra prieš karą.

Jonušo rūmai klestėjo labai trumpai. Rūmų pastatai labai nukentėjo per Maskvos kariuomenės atpuolius³⁸. Vilnius maskvėnų buvo okupuotas 1655–1661 metais. Anot tuometinių reliacijų, Vilnių užėmę užpuolikai išgrobstė miestą, vėliau jį suniokojo didžiulis gaisras. Tokia pat sunki buvo ir okupacijos pabaiga, kai atsitraukdami maskvėnai plėšė visą miestą³⁹.

Po okupacijos kunigaikščio jurisdikcijos buvo visiškai ištuštėjusios: apgriauti rūmai ir mūro tvoros, vangiai besikuriantys nuomininkai. Tuo metu buvo nelengva rasti darbininkų, kurie padėtų tvarkyti griuvėsius. Pirmuose Dobkevičiaus laiškuose, rašytuose kunigaikščiui iš Vilniaus 1662 m. birželio 8 ir 11 d., urėdininkas praneša apie padėtį rūmuose ir Saltoniškėse: „Visur pilna griuvėsių ir nuolaužų, kurias reikia kuo skubiau išvalyti. Bus pakankamai plytų kelių kambarių restauravimui, kad tik būtų, kas jas surinktų ir sutvarkytų. Labai sunku surasti žmonių, nes visi stotisi ir pageidauja darbininkų. JMK, parašyk pulkininkui Jaspersui, kad atsiųstų medienos, kurią plukdė Nerimi iš Dubingių girios ir kurios prireiks, jei JMK restauruos kelis kambarius, sienojams ir kitiems dalykams. <...> Jei reikėtų, liepčiau ir tame dvare sodą aptverti ir vartus įstatyti“; „Saltoniškėse nėra jokio žmogaus, neturiu ką įpareigoti prižiūrėti tenykštį mišką. <...> Čia, mieste, abejiems JMK rūmams⁴⁰ priklausančiuose sklypuose jau penki miestiečiai pradėjo kurtis, bet labai skurdžiai (*ale barzo chudo*)“⁴¹. Po metų didiko valdose gyventojų vis dar buvo nedaug: „<...> miestiečių tik trys

36 Plačiau apie sodo struktūrą žr. Vitkauskienė 2006: 146–149.

37 Drėma 1991: 159. Anot Drėmos, medalje rūmai pavaizduoti tokie, kokie buvo numatyti pagal projektą, bet pastatyti jie buvo kiek kitokie. Šio tyrėjo nuomone, kraštinis šiaurės vakarų rūmų paviljonas buvo pastatytas kaip kvadratinio plano protestantų koplyčia. Tačiau Dobkevičiaus laiškuose nėra užuominų apie rūmuose buvusią koplyčią ir jos restauravimą.

38 Dobkevičius rašo, kad rūmai buvo praktiškai sugriauti: „JM LDK Kanclerio [Kristupo Zigmanto Paco] mūrinamyje tas pats mūrininkas ir tas pats dailidė dirbo <...>, o dešimtosios dalies, ar net šimtosios, neturėjo tiek darbo jame, kiek pas JMK, nes beveik visiškai sugriuvę tie [Radvilos] rūmai“ (1664 03 23 laiškas. AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 120).

39 Apie tai plačiau žr. Meilus 2006.

40 Kiti Boguslovo Radvilos rūmai stovėjo prie Neries, Puškarnioje.

41 1662 06 08 ir 11 laišakai. AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/1. L. 83–84, 88.

atvyko ir tie tik šiaip taip statosi, bet dar neišsikūrė. Saltoniškėse du totoriai nori į savo sklypus (*siedlisk*) sugrįžti, bet tik daržus užsėjo, o statyti dar nepradėjo⁴². Tuo metu miesto gyventojai sunkiai kūrėsi ir dėl papildomų mokesčių bei prievolių kariuomenei: „Tuos miestiečius, kurie čia apsigyveno, labai vargina kareiviai, be perstojo turi mokėti kontribucijas ir rinkliavas (*skladanki*), be to, dar liepia maitinti kareivius. <...> Tai, ką atplukdė P. Jaspersas iš Dubingių ano dvaro bokštelio uždengimui, viską kareiviai pasiėmė“⁴³.

1664 m. pradžioje Dobkevičius praneša, kad rūmuose prie Vilniaus vartų jau įsikūrė 25 gyventojai, rūmuose prie Neries – 3, o Saltoniškėse apsigyveno 5 totoriai⁴⁴. Ir 1667 m. pradžioje Dobkevičius skundžiasi sunkia ekonomine padėtimi jurisdikijoje: „Apie vietinės jurisdikos pajamas, JMK, žinai iš abiejų inventorių <...> nesurinkau ir 70 auksinų dėl skurdo ir prievolių <...>. Totoriai už anuos 1666 metus dar nieko neturi mokėti“⁴⁵.

Nors ekonominė padėtis buvo sunki ir trūko darbininkų, rūmų restauravimo darbus urėdininkas pradėjo jau 1662 m. viduryje. Pirmiausia pradėta valyti griuvėsius, rinkti plytas ir taisyti rūmų tvorą. Pirmajame laiške jis praneša, kad „net skurde gyvendamas“, turėjo taisyti tvorą prie sodo, nes per dvarą nuolat eidavo kareiviai⁴⁶.

Kitas svarbus darbas, kurio imtasi nuo pat pradžių, buvo rūmų stogo uždengimas: „Jei turėčiau kuo, pirmiausia reikėtų uždengti visą paviljoną ir galeriją, kad pro stogą dangaus nesimatytų, o dabar nuo nesibaigiančio lietaus sušlapo skliautai ir kai kur kiaurai laša“⁴⁷. Dobkevičius nuolat prašydavo kunigaikščio skirti pinigų šiam darbui. Dažname laiške emociškai būdavo apibūdinama apverktina yrančių skliautų padėtis ir net priekaištaujama patronui, kad jis nepakankamai rūpinasi šia problema. Vos po poros mėnesių nuo darbų pradžios jis skundžiasi Boguslovui Radvilai: „Darbai prie rūmų [remonto] jau sustojo, nes P. Pulkininkas [Jaspersas] paskelbė, kad neturi pinigų. Geriau tuomet, JMK, buvo nė nepradėti, negu dabar, kai reikia ankerius statyti, nėra kuo apdengti [stogo]. Jau išleista tūkstantis ir keliasdešimt auksinų JMK poreikiams, mano žinioje tėra 198 auksinai. <...> Maniau, kad už tūkstantį auksinų visas stogas bus uždengtas, bet matau, kad tik pradėta ir labai bijau, kad žiemą ne tik neuždengtas, bet net nebus pradėtas dengti. <...> Jei taip paliksim per žiemą, skliautai tikrai nukris. Net galerija nuo sodo pusės neparemta, negaliu išprašyti, kad keliasdešimt auksinų duotų kam nors uždengti ar paremti.“⁴⁸. Dobkevičius apeliuoja

42 1663 05 29 laiškas. *AGAD AR*. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 39.

43 1663 02 10 laiškas. *AGAD AR*. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 16–17.

44 1664 01 13 laiškas. *AGAD AR*. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 90.

45 1667 01 29 laiškas. *AGAD AR*. Dz. V. Nr. 3089/6. L. 11.

46 1662 06 08 laiškas. *AGAD AR*. Dz. V. Nr. 3089/1. L. 83. Po kiek laiko Dobkevičius informuoja: „<...> visas skyles į sodą užmūrėjau ir didžiuosius vartus užkėliau, dabar jau niekur nėra praėjimo per kiemą, tik vis dar lieka griuvėsiai iš naujosios sienos pusės ir neįmanoma jos užtaisyti“ (1662 07 13 laiškas. *AGAD AR*. Dz. V. Nr. 3089/1. L. 97–98).

47 1662 07 13 laiškas. *AGAD AR*. Dz. V. Nr. 3089/1. L. 98.

48 1662 09 24 laiškas. *AGAD AR*. Dz. V. Nr. 3089/1. L. 109–110.

į tai, kad rūmai turėtų atitikti Radvilų giminės statusą: „<...> todėl, JMK, stenkis, kad uždenšta būtų, negerai būtų, jei kristų [skliautai], turėtų matytis, kad tai Radvilų rūmai (*trzeba żeby widziano, że to Pałac Radziwiłłowski*)“⁴⁹.

Karvelis ir Ragauskienė rašo, kad 1664-ųjų pavasarį Boguslovas rengėsi atvykti į Lietuvos Vyriausiojo tribunolo sesiją Vilniuje ir jam reikėjo aprūpinti būstu išaugusį dvariškių skaičių. 1664 m. vasarą jis planavo baigti Vilniaus dvaro darbus⁵⁰. Iš Dobkevičiaus ataskaitų matyti, kad rūmai tuo laiku dar nebuvo tinkami gyventi, bet rūmų atstatymo darbai 1663–1664 m. vyko gana intensyviai. Tai, kad kunigaikštis tikėjosi gana greitai įsikurti atstatytuose rūmuose, rodo sąrašas 1662 m. pradžioje iš Karaliaučiaus Kopyliaus seniūnai atgabentų prabangių interjero daiktų, kurių dalis buvo palikta Vilniuje (portjeros, kilimai, užtiesalas)⁵¹.

1662 m. pabaigoje Dobkevičius praneša, kad padaryti tik vartai ir užtaisytos didelės skylės mūro tvoroje, o pačiuose rūmuose dar nėra jokio restauruoto kambario⁵². Ataskaitų duomenimis, 1663 m. pradžioje buvo išrinktos plytos krosnims, užmūryti griuvėsiai šoniniame paviljone⁵³. Tuo metu kyla problemų dėl pinigų ir darbininkų trūkumo (dėl to nepradėta dengti paviljono ir galerijų, kaip buvo planuota)⁵⁴. 1663 m. birželį Dobkevičius rašo: „tik vieną skliautą užmūrijom arkoje tarp kampinio paviljono ir buvusios svetainės (*izbą stołową*), keliasdešimt sijų atvežta į dvarą, o daugiau menkausio dalyko nepadaryta, bijau, kad šią vasarą rūmai liks neuždengti“⁵⁵. Tačiau jau kitą mėnesį atsiskaitoma už geresnius rezultatus: restauruotos arkos po rūmais, atstatyta kolona galerijoje⁵⁶, išardytas pažeistas, gipso lipdyba (*gipsowej roboty*) puoštas kambario skliautas⁵⁷, sudėtos sijos keturiuose kampinio paviljono kambariuose⁵⁸. 1663 m. rugpjūtį sijos sudėtos kambariuose nuo sodo pusės, prie atviros galerijos. Tuo metu Boguslovas Radvila nurodė imtis paviljono, kuriame „gyveno JM Kunigaikštienė

49 1663 02 18 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 20.*

50 Karvelis, Ragauskienė 2009: 141.

51 1662 02 29 sąrašas daiktų, atvežtų iš Karaliaučiaus (*AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/1. L. 146*): „Obicia atlasowego szkarlatnego z zielonym, bretów 38, Obicia atlasowego, którym strefy zielone z czerwonym z fręzlą jedwabną, bretów 28, Fręzli do tegoż obicia, bunt 1, Portyr szpalerowych 2, Portyr jedwabnych ze złotem 2, Koberzec stołowy jedwabny 1, Koberców dywańskich 2, Koberców białych para 1, Sukna czerwonego szmatów pojedkowych 5, Tegoż sukna szmatów zawitych 3, Stolek karmazynowy aksamitny z kapą szarą bajową 1, Kolo na konia tureckie pstr 1. Z tych rzeczy tu zostaje: Portyra szpalerowa 1, koberców białych 2, koberzec dywański 1“.

52 1662 12 02 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/1. L. 140–141.*

53 1663 02 10 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3081/2. L. 17–18.* Kitame laiške Dobkevičius praneša, kad rengėsi apdengti galerijas skiedromis, bet Jaspersas pareiškė, kad neturi iš ko mokėti už dengimą, ir liepė prašyti kunigaikščio pinigų (1663 03 11 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 28*).

54 „Mūrinių tris savaites rinko plytas svetainės (*stołowej izby*) pusėje, kol jiems užteko pinigų, o dabar kažkur kitur uždarbiauja“ (1663 04 21 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 35, 36*).

55 1663 06 24 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 45.*

56 Atvira galerija buvusi rytiniame paviljone nuo sodo pusės (1663 07 08 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 49*).

57 1663 07 22 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 51.*

58 1663 07 29 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 57.*

ir Kunigaikštystė⁵⁹. 1663 m. lapkritį urėdininkas praneša, kad kampinis paviljonas beveik visas apdengtas⁶⁰, o gruodį – apie ant stogo iškeltą kupoliuką (kupoliukai puošė rūmų paviljonus ir prieš karą) ir kitus darbus: „Ant kampinio paviljono liepiau pastatyti didelį apvalų kupoliuką (*galka*) ir apmušti balta skarda, kad iš toli būtų matyti kažkas ypatingo (*że się przecie z daleku zda coś osobliwego*). Žemiau du stogai be jokių frizų, lygiai apkalti. Uždara galerija, kurioje šviesios atminties karalius Vladislovas buvo ant žirgo⁶¹, skiedromis apdengta⁶².

Kunigaikštis kontroliavo ne tik darbų eigą. Kaip buvo įprasta toje epochoje, didikas siūsdavo smulkius nurodymus, kaip turi atrodyti statomas ar restauruojamas pastatas. Paprastai darbai būdavo vykdomi pagal iš didiko gautą abrisą⁶³. 1664 m. sausį Dobkevičius informuoja: „Aukštajame paviljone (*w Padilionie wysokim*)⁶⁴ <...> darau viską pagal JMK atsiųstą abrisą. Stogas paviljone ir visuose rūmuose pagal senąją proporciją daromas, todėl ir atvira galerija negalėjo būti po vienu stogu, bet savo atskirą, kaip ir prieš tai, privalo turėti: plokščią kaip grindys, iš lentų (*z tarcic*), nes taip ir anksčiau buvo darytas⁶⁵. Įvertinęs situaciją ir pasitaręs su meistras urėdininkas pateikia ir savus siūlymus⁶⁶. Kartu su mūrininku apžiūrėjęs paviljoną Dobkevičius praneša, kad „du kambariai be griovimų gali būti tinkami gyventi, <...> du turėtų būti visiškai išardyti, o viršuje nėra ką ardyti, nes viskas iki galo sugriauta, išskyrus vidurinę sieną, visą išlikusią, kurios nereikės ardyti⁶⁷.

Atrodo, kad Boguslovas Radvila neketino atstatyti tokių pat prabangių rūmų, kokius prieš karą su Maskva buvo pasistatęs jo pusbroliis: „Girdėjau kartą, JMK, sakei, kad tik savo padėčiai tinkamą būstą norėtum turėti, o ne tokius rūmus, kokie buvo (*tylko mieszkanie proporcjonalne stanowi swemu mieć chcesz, a nie taki pałac jako był*)⁶⁸. Tačiau rūmams vis dėlto reikėjo išskirtinės kokybės. Tame pačiame laiške Dobkevičius skundžia Jaspersą, kad šis nori restauruoti rūmus tokiu stiliumi, kuriam reikia didelių išlaidų (*kosztu wielkiego potrzebującą manierą chce restaurować*)⁶⁹.

59 Tai buvę Jonušo Radvilos žmonos ir dukters, tuometinės Boguslovo Radvilos globotinės Onos Marijos, kambariai. Kuriamie iš paviljonų jie buvo, dabar sunku išsiaiškinti. Greičiausiai viename iš šoninių (vakariniam ar rytiniam), kuriame buvo gyvenamosios patalpos (1663 08 12 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 70–71*).

60 1663 11 09 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 79*.

61 Galbūt galeriją puošė valdovo skulptūra arba tapytas portretas.

62 1663 12 08 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 83–84*.

63 Paliušytė 2002: 53.

64 Veikiausiai kalbama apie centrinę, reprezentacinę, paviljoną.

65 1664 01 13 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 87–88*.

66 „Dėl to paviljono, nuo Stechewicziaus sklypo pusės, kur JM Kunigaikštienė ir JM Kunigaikštystė gyveno, griuvėsių pasitariau su geriausiu meistru, olandu; tas taip pasakė, kad jei JMK nori jį restauruoti, tai kitaip neįmanoma, tik nuo pamatų iki pat tos sienos, kuri atsiremia į galerijos galą, t. y. visus keturis kambarius“ (1664 01 13 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3081/2. L. 87–88*).

67 1664 02 17 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 103*.

68 1663 07 22 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 54*.

69 Ten pat.

1664 m. kovą rūmuose buvo pastatytas židinyš, atkurti laiptai („kaip, JMK, norėjai turėti, suktiniai, platūs“)⁷⁰. 1664 m. gegužę Dobkevičius praneša: „Kambariai ir žemutinės galerijos jau sutvarkyti, griuvėsiai, likę po maskvenų buvimo, išmesti. Jei sudėtumėm grindis, galima mūryti pečius, įstatyti langus ir duris, tuomet jau turėtum, JMK, keturis kambarius ir galeriją su viskuo, o viršutiniams [aukštams] dar reikės išlaidų“⁷¹.

1665 m. pradžioje Dobkevičius pradeda derybas su mūrininku, kuris apsiimtų restauruoti visą paviljoną nuo pamatų iki stogo⁷². 1665 m. rudenį Boguslovas Radvila nurodė Wellingui iki pavasario Vilniaus dvare užbaigti langų, rūsių remontą. 1666 m. pradžioje jis pavedė Dubingiuose pastatyti nebrangų laivelį, kuriuo būtų galima į Vilnių plukdyti būtinas medžiagas. Wellingui taip pat buvo pavesta rūpintis Vilniaus dvaro koklinių krosnių pastatymu. Dubingiuose buvo gaminami kokliai su Radvilų herbu, taip pat rėmai langams ir durys⁷³.

Atrodo, kad nuo 1666 m. Dobkevičiaus dalyvavimas organizuojant rūmų restauravimo darbus sumenko. Tais metais jis toliau užsiima rūmų stogo taisymu ir dengimu, prašo Wellingo atsiųsti reikiamų medžiagų⁷⁴. Metų pabaigoje Dobkevičius skundžiasi prastu darbų organizavimu: „Amatininkas imasi ir žiemą dirbti, kad turėtų pajamų, nes dabar visur sustojo mūrijimo darbai, o aš jam sakiau, kad žiemą ruošų staktas, rėmus langams, duris, koklius krosnims, stiklą, šaltkalvio dirbinių durims ir viską šiems darbams pritaikytų per žiemą, o po to pavasarį, turėdamas paruoštą medžiagą, pradėtų dirbti, ką, JMK, nurodei. <...> O ir tas stalius, kurį, JMK, matei, tik pradėjo JMK nurodytus darbus, kai, JMK, išvažiavai⁷⁵, tai ir jis iš čia iškart išėjo, vėliau jį atsiuntė P. Wellingas, o pats buvo Seirijuose, kiekvienąsyk skundėsi, kad neturi iš ko gyventi, daviau jam 7 auksinus iš savų, tai daugiau jo nemačiau, dabar vėl Dubingiuose liepė jam dirbti, taip bus geriau. <...> Galiausiai žinai, JMK, kad staliaus darbas niekad iš žalios medžiagos negali būti daromas, dėl to vasarą džiovina lentas staliaus darbui, o dabar stalius pasakojo, kad dėl skubos liepė kepyklose džiovinti lentas, bet kadangi tokia JMK valia, iš tolo tai stebėsiu“⁷⁶. 1666 m. gruodžio mėnesį jis praneša, kad pastatyti dviejų krosnių pamatai, o „kambariai yra tokie tušti, kaip ir tuo metu, kai, JMK, buvai“⁷⁷. Beveik prieš pat tarnybos Vilniaus jurisdikoję pabaigą Dobkevičius taip aprašo nedžiuginančią rūmų prie Vilniaus vartų situaciją: „<...> pranešu JMK, kad iš viso to, ką, JMK, manai esant padaryta, nieko nėra, tik

70 1664 03 09 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 112, 113.*

71 1664 05 11 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 129.*

72 „Šitą paviljoną nori nuo pamatų iki stogo pastatyti už 1 600 auksinų. Jam reikėtų duoti plytų, žvyro ir kalkių, medžio ir lentų, o jis savo lėšomis turės pastatyti iki pat paskutinio aukšto“ (1665 02 21 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/3. L. 11*).

73 Karvelis, Ragauskienė 2009: 141.

74 1666 05 16 ir 10 10 laišakai. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/4. L. 91; Nr. 3089/5. L. 67.*

75 Boguslovas Radvila lankėsi Vilniuje 1666 m. rugsėjo 29 d. – spalio 6 d. (žr. Wasilewski 1979).

76 1666 11 28 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/5. L. 87–88.*

77 1666 12 12 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/5. L. 94.*

viena krosnis apatiniame kambaryje su šiltu vandeniu per tuos šalčius pastatyta, kuri pavasarį gali sugriūti, arba ją teks perstatyti. Trys rėmai su moliu įstatyti ir viena stakta gana grubaus darbo pastatyta, bet neįmūryta. Taigi dar daug darbo, o kaip buvo tuštumos, taip ir dabar tebestovi. JMK, jau apie viršutinius kambarius rašai, o čia dar apatiniuose [darbų] pradžios nematyti⁷⁸.

Anot Vitkauskienės, iš 1667 m. sudaryto Jonušo rūmų inventoriaus matyti, kad jų statiniai tik pradėti restauruoti⁷⁹. Taigi galime sakyti, kad per penkerius metus rūmų atstatymo darbai vis dar neartėjo prie pabaigos. 1667 m. Boguslovo Radvilos komisaras Stanislovas Nezabitovskis informavo didiką, kad Vilniaus dvare reikia skubiai remontuoti didiko kambarių duris, langus, stalus ir kėdes, o ypač stogą, kuris daugelyje vietų prakiuro⁸⁰.

Dobkevičius kartas nuo karto pranešdavo kunigaikščiui apie padėtį ir kituose Boguslovo Radvilos rūmuose, stovėjusiuose Neries pakrantėje. Jų būklė buvo dar prastesnė. 1664 m. urėdininkas rašo, kad rūmai prie Neries visai ištuštėjo. Teisina si, kad pats negali jų prižiūrėti, ir įspėja, kad ten būtinai reikėtų rasti šeimininką (*gospodarza*)⁸¹. 1664 m. birželį praneša Radvilai, kad Vilniaus vyskupas prie pat Radvilos dvaro nusprendė statyti tiltą per Nerį, o per jo posesiją nutiesti kelią. Dobkevičius bandė ginti patrono interesus, tačiau teisinosi, kad sunku ginti tuščius sklypus (*pustki*) be žmonių⁸². 1665 m. dvarą prie Neries prižiūrėjo ir jame gyveno kalvis, daugiau niekas dvare neapsigyveno. 1666 m. pats Dobkevičius ketino imtis aptverti rūmus⁸³, bet neaišku, ar spėjo įvykdyti savo pažadą.

Drauge su rūmų prie Vilniaus vartų restauravimu vyko ir jų sodo atkūrimo darbai. 1664 m. pradžioje Dobkevičius rašo, kad už nedidelės lėšas galima restauruoti sodininko namelį, ir prašo Radvilos, kad jis įsakytų pavasarį iš Dubingių pristatyti šiam restauravimui būtiną pakankamą kiekį rąstų, gegnių, malksnių, pjautinės miško medžiagos⁸⁴. 1666 m. rugpjūtį Wellingas informavo, kad Dubingiuose yra geras sodininkas, ir pasiūlė perkelti jį į Vilniaus dvarą, kurio sodas buvo apleistas. Tvirtino, kad įmanoma atgaivinti Vilniaus sodą ir paversti jį tokiu, koks jis buvo Jonušo Radvilos laikais. Teigė, kad būtų gerai gauti iš Dubingių kokią jaunuolį, kuris galėtų mokytis iš sodininko amato, panašiai kaip Slucko dvare. Pasiūlymas buvo išgirstas. Greitai Vilniuje dviejuose aptvertuose soduose ėmė dirbuotis Dubingių sodininkas, prižiūrėjęs vaismedžius, auginęs itališkas daržoves, įvairias salotas, artišokus, žiedinius kopūstus ir pan.⁸⁵ Vitkauskienės straipsnyje publikuotas rūmų prie Vilniaus vartų

78 1667 01 29 laiškas. *AGAD AR*. Dz. V. Nr. 3089/6. L. 11.

79 Vitkauskienė 2006: 148.

80 Karvelis, Ragauskienė 2009: 143.

81 1664 01 13 ir 02 17 laišakai. *AGAD AR*. Dz. V. Nr. 3089/1. L. 90, 103.

82 1664 06 22 laiškas. *AGAD AR*. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 132–133.

83 1666 02 21 laiškas. *AGAD AR*. Dz. V. Nr. 3089/4. L. 47–48.

84 1664 01 13 laiškas. *AGAD AR*. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 91.

85 Karvelis, Ragauskienė 2009: 142.

sodo aprašymas, datuotinas apie 1667 m., rodo, kad sodas buvo toliau tvarkomas. Pirmąją sodo dalį tuo metu sudarė keturi kvartalai, kuriuose iš pasodintų augalų buvo suformuoti kunigaikščio herbai. Septyni sodo kvartalai dar nebuvo užpildyti. Kitas sodo dalis užėmė daržas ir prieskonių sodiniai; aprašyme taip pat nurodoma, kad sodininkas ketino pasodinti egzotiškų gėlių ir medžių⁸⁶.

Amatininkai

Darbininkų ir amatininkų stygius buvo viena didžiausių to laikmečio problemų. Dobkevičius nuolat rašė kunigaikščiui apie tai, kaip sunku rasti Vilniuje darbininkų statyboms ir kaip brangu juos samdyti⁸⁷. Surasti gerą amatininką mieste buvo nelengva ir prieš karą⁸⁸, o po maskvėnų okupacijos ši problema dar paaštrėjo. Maskvėnams užėmus miestą, amatininkai buvo išsiųsti į Rusiją. Daug jų bėgo iš Vilniaus, kai 1657 m. prasidėjo maras⁸⁹. Statybų meistrai tebebuvo paklausūs ir okupacijos metu. Tuo laiku palaipsniui buvo atstatomi sudeginti miesto valdžios pastatai⁹⁰. 1661 m. lapkritį maskvėnams galutinai pasitraukus iš Vilniaus, mieste suintensyvėjo statybų darbai. Ypač paklausūs buvo mūrininkai ir dailidės. Urėdininkas laiške piktinasi, kad jie reikalauja išskirtinių sąlygų: „Kelis sykius rašiau JMK, kad čia, Vilniuje, niekada negausiu darbininko mažiau nei už 12 auksinų per dieną, kiti labiau nori elgetauti nei dirbti, bet kai šis miestas apgyvendinamas ir statomas, tai darbininkas privalo turėti geriausią vietą, maitinti vien tik duona netinka, prie duonos reikėtų dar kažko ir druskos, ir dar sėdėti prie jo pamaitinus, nes antraip pabėgs, javų statinę, 18 auksinų turi duoti, malkų nupirkti“⁹¹.

Aistė Paliušytė, rašydama apie kūrybos sąlygas Vilniuje XVII a. I pusėje, pažymi, kad iš pareigūnų korespondencijos matyti gana negatyvus požiūris į amatininką. Pasak šios tyrėjos, neigiamas amatininko vertinimas apskritai būdingas XVII a.: šaltiniuose dažnai pabrėžiamos amatininkų ydos – girtuoklystė, tinginystė ir apgaulinėjimas⁹². Dobkevičiaus korespondencijoje reta skundų tingiais ir negabiais meistras. Urėdininkas stengėsi rasti tokius amatininkus, kurie jau dirbo svarbiems užsakovams ir buvo pelnę gero meistro reputaciją.

Geriausius mūrininkus sunkiai galėjo pasidalyti mieste savo rezidencijas atstatinėję didikai. 1664 m. Dobkevičius rašo kunigaikščiui: „Turėjau dvare mūrininką, kurio nuomonės klausiau. Jis pats ėmėsi restauruoti paviljoną. Jam, kaip meistrai,

⁸⁶ Vitkauskienė 2006: 148–150, 153.

⁸⁷ „<...> nors medis į Vilnių atplukdomas vandeniu, pats jis iki rūmų neatkeliaus, reikia vežiko, po to darbininko ir dailidės, kuris dabar brangus, nes visi, kas gyvi, statosi žiemai“ (1662 07 13 laiškas. *AGAD AR*. Dz. V. Nr. 3089/1. L. 97).

⁸⁸ Paliušytė 2002: 55.

⁸⁹ Meilus 2006: 130, 138.

⁹⁰ Meilus 2006: 134.

⁹¹ 1663 02 10 laiškas. *AGAD AR*. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 18.

⁹² Paliušytė 2002: 52.

mokėta 9 auksinai per savaitę. Bet dabar [šis mūrininkas] negali būti, nes ir pilyje (*w zamku*) prižiūri, ir pas JM P. Kanclerį [Kristupą Zigmantą Pacą], ir JM Vyskupą [Jurgį Bialozorą], ir pas JM P. Gąsiewską dirba⁹³. Daug užsakymų statybų meistrai gaudavo ir bažnyčiose. Nesėkmingai ieškantis tinkamo dailidės Dobkevičius aiškina: „Kitas [dailidė] vokietis nenori jokiū būdu [samdytis], nes turi darbo pas vyskupą prie bažnyčių ir pas didįjį etmoną Antakalnyje [Paulių Joną Sapiegą]⁹⁴“.

Vilniuje didikai ieškodavo tinkamų meistrų darbams rezidencijose kituose miestuose. Dobkevičiui teko ieškoti amatininkų darbams ir Biržų pilyje⁹⁵. Tačiau įkalbėti meistrus išvykti ilgalaikiams darbams buvo nelengva: „Kalbant apie mūrininko išsiuntimą į Biržus, tik po ilgo įkalbinėjimo pavyko įtikinti, bet [sutiko] tik savaitei kitai [nuvykti], kad apžiūrėtų darbus. Pasiims su savim pameistrį, kuris yra neblogas amatininkas, nori jį ten palikti, jei sutiktų. Norėjo čia iškart į rankas gauti 300 auksinų⁹⁶. Meistrai norėdavo iš anksto suderėti darbo sąlygas: „Mūrininkas, kuris buvo Biržuose ir tapo meistru čia, Vilniuje, imtųsi važiuoti į Biržus, tik jei turėtų JMK garantijas (*miał pewność od WXMści*)⁹⁷“.

Kitur gaunamas nuolatinis atlygis buvo dar viena priežastis, kodėl nenorėta imtis darbų pas didiką: „Yra čia pinigų kalykloje (*w Mincy*) neblogas dailidė, vokietis, <...> jokiais būdais nenorėjo samdytis, nes turi gerą darbą, ar dirba, ar nedirba per savaitę gauna 12 auksinų⁹⁸. Cechui priklausę meistrai taip pat negalėjo laisvai būti samdomi nuolatiniam darbui dvare: „Mūrininkas, kurį JMK vokiečiu, o aš olandu vadinu, kuris čia dirbo ir kurį pasamdė Pulkininkas [Jaspersas], neturi sau lygių, jis ir JM Kancleriui mūro ir lipdybos darbus atliko. Dabar jau yra mūrininkų ceche, dėl to pats dirbti niekur negali, tik darbus prižiūrėti ir nurodinėti, o ima 9 auksinus už savaitę kaip meistras⁹⁹“.

Itin vertinami amatininkai norėjo, kad su jais būtų atitinkamai elgiamasi. Antai vienas iš jų piktinosi, kad su juo elgiamasi kaip su pavaldiniu, o ne samdomu meistru: „Mūrininkai, ypač tas, kuris Biržuose dirbo, nenori važiuoti ten [į Biržus] be užmokesčio, kuriuo, matau, bus patenkintas, bet jam nepatinka, kad JM P. Karlingas¹⁰⁰ su juo ne kaip su svetimu žmogumi, bet kaip su pavaldiniu nori elgtis (*nie jako obcego człowieka, ale jako poddanego zażywać chce*)¹⁰¹“.

Aukščiausios kvalifikacijos amatininkai, tuo metu dirbę Vilniuje, buvo atvykę iš vokiškų žemių, Olandijos. Vos pradėjus Vilniaus rūmų atstatymo darbus, tarp amatininkų

93 1664 02 23 laiškas. *AGAD AR*. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 107.

94 1665 02 21 laiškas. *AGAD AR*. Dz. V. Nr. 3089/3. L. 12.

95 1665 m. kovą Dobkevičius išsiunčia į Biržus mūrininką su pameistriu ir plytininką, lapkritį – stalių, 1667 m. sausį – dar vieną mūrininką (1665 03 08, 1665 11 01, 1667 01 09 laišakai. *AGAD AR*. Dz. V. Nr. 3089/3. L. 26, 97; Nr. 3089/6. L. 2).

96 1665 02 21 laiškas. *AGAD AR*. Dz. V. Nr. 3089/3. L. 13.

97 1666 02 07 laiškas. *AGAD AR*. Dz. V. Nr. 3089/4. L. 45.

98 1666 02 07 laiškas. *AGAD AR*. Dz. V. Nr. 3089/4. L. 45.

99 1664 02 17 laiškas. *AGAD AR*. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 103.

100 Karolis Karlingas – majoras, buvęs Biržų komendantas, tuo metu kunigaikščio komisaras.

101 1666 04 06 laiškas. *AGAD AR*. Dz. V. Nr. 3089/4. L. 69.

buvo minimi svetimšaliai¹⁰². Šie amatininkai sulaukdavo ypatingų urėdininko pagyrų: „Tas dailidė, kuris jau metus paviljoną dengia ir kuris taip pat yra olandas, <...> yra puikiausias meistras ir neturi sau lygių tarp dailidžių“¹⁰³. Galbūt tas pats meistras vėliau buvo pasamdytas dirbti valdovo dvare: „Gero dailidės nėra. Tas, kuris buvo labai giriamas, olandas, tą Jo Šviesybė Karalius¹⁰⁴ su savimi pasiėmė iš čia išvykdamas“¹⁰⁵.

Atvykusių meistrų kvalifikacija kur kas labiau buvo vertinama atliekant apdailos darbus, labai svarbius rūmų statybos ir restauravimo metu. Apie vieną meistrų Dobkevičius rašo: „Turi čia darbo, nes visi jį kaip kokį dievuką garbina dėl didelių jo sugebėjimų šitame amate, be to, dar ir gipso darbus atlieka (*wszyscy go jak Bożka jakiego wenerują dla jego wielkiej umiejętności w tym rzemiesle co większa i gipsową robi robotą*)“¹⁰⁶. Dvaro administratorius paskirstydavo darbus tarp vietinių žemesnės kvalifikacijos meistrų, kurių užmokestis atitinkamai buvo žemesnis, ir atvykėlių: „Židinius gali tas pat meistras olandas sumūryti, kaip buvo, o sienas ir pameistrus sumūrys“¹⁰⁷; „<...> dabar yra Vilniuje mūrininkas, kuris taip pat dirbo JM maršalkai [Kristupui Zavišai], tas man už talerį per savaitę dirbs, nes nereikia ypatingų sugebėjimų sijas mūryti, bet kai reikės karnizus daryti, taisyti langus ir duris, turi tas olandas, kuris anksčiau čia dirbo, daryti už 10 auksinų per savaitę“¹⁰⁸.

Paprastiems darbams (plytų išrinkimui, griuvėsių tvarkymui, medienos krovimui ir pan.) Dobkevičius prašydavo atsiųsti darbininkų iš Dubingių. Amatininkai būdavo atsiunčiami į Vilnių ir iš kitų Radvilų valdų¹⁰⁹. Dažniausiai jiems būdavo skiriami žemesnės kvalifikacijos darbai: „Stalius toks geras, kad geresnio nerasi Vilniuje, yra Vižuonose, ten pat ir šaltkalvis, bet eiliniams darbams, ne rūmams [restauruoti] turintys sugebėjimų. Jei JM Ukmergės maršalka [Jonas Mieženskis] juos liepia savo darbams samdyti, kad visą vasarą ir dar dabar dirba, tai JMK, kaip Ponui Tėvoniui (*Panu Dziedzicznemu*), juo labiau savo pavaldinius reikėtų išnaudoti“¹¹⁰.

102 Už darbą mokėta „dailidėms: meistrui olandui – 10 auksinų, Hermanui, meistrui, – 8; Hermanui, kitam meistrui, – 9, Janui, lenkui meistrui – 5, jo pameistriui – 3 auksinai, 6 darbininkams – po 12 grašių“ (1663 02 18 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 20*).

103 1664 03 23 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 119*. Ypatingą užsieniečių statusą dvare gali paliudyti ir citata iš Dobkevičiaus laiško, kurioje kalbama apie dvare tarnavusį šaltkalvį Adamą Beierą: „<...> tas pats ir JMK velioniui visą šaltkalvio darbą darė čia, šiuose rūmuose, ir buvo vienodai gerbiamas kaip italai (*w jednakowym poszanowaniu z wlochami*)“ (1666 02 21 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/4. L. 47–48*).

104 Jonas Kazimieras Vaza lankėsi Vilniuje 1664 m. gegužę.

105 1665 02 21 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/3. L. 12*. Tas pats meistras minimas ne viename Dobkevičiaus laiške. Po dvejų metų jis vėl rašo: „<...> tam olandui, kurį JŠ Karalius pasiėmė su savim, lygių ne tik čia Vilniuje, bet niekur kitur nėra.“ (1666 01 30 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/4. L. 33*).

106 1665 02 21 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/3. L. 13*.

107 1664 03 23 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 120*.

108 1664 02 08 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 100*.

109 „Pavasarij bus darbo, pirmiausia sienojus apmūryti, griuvėsius ir nuolaužas iš viršutinių aukštų išvalyti, o tuomet imtis langų, durų, krosnių, židinių, grindų. Žinau, kad JMK valdose yra tokie geri amatininkai, kad geresnių čia negalėtų būti“ (1663 12 08 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 83–84*).

110 1664 02 17 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 105*.

Amatininkai rekomendacijų sulaukdavo ir iš kitų meistrų: „Meistras Hansas, kuris čia darė rūmų brėžinį, pasakė man, kad turi būti kažkoks dailidė Slucke, vokietis, giria jį, kad geras“¹¹¹. Pats administratorius siūlė Boguslovui ieškoti meistrų darbams Vilniaus dvare ir Karaliaučiuje, kur tuo metu gyveno kunigaikštis: „Gero dailidės nėra. <...> greičiau jį Karaliaučiuje gausi ir pasamdysi“¹¹².

Dobkevičiaus nuomone, iš užsienio atvykusių amatininkų darbas buvo daug produktyvesnis: „Tas meistras olandas taip dirba, kad ten, kur lenkas mūrininkas 10 dėžių išnaudos, šiam penkių užteks, be to, darbas dailesnis ir naudingesnis (*ma ten sposób, że gdzie Polski mularz skrzyń dziesiąt wymuruje, to on pięć kontentować się może, a przecie robota gładsza i pożyteczna*)“¹¹³.

Dobkevičiaus korespondencijoje įvardijamos ir kitos vertinamos amatininkų savybės. Kaip ir kalbant apie dailininkus, vertingu laikytas amatininko sumanumas: „Tas, kuris čia dirbo JM Ukmergės maršalkai [Jonui Mieženskiui] Vilniuje, iš Dildų prie Zabludovo, yra toks geras, kokio Vilniuje niekada nebuvo ir dabar tokio gero nerasi. Jis pats ir jo apranga nėra išvaizdi, bet nustebtum, JMK, dėl jo išradingumo (*zdziwilby się WXMśc jego inwencji*) ir jo darbo“¹¹⁴. Be abejonės, vertintas ir meistro sąžiningumas: „Mūrininkas <...> turi čia pakankamai darbo. Dabar pradeda [dirbti] rūmuose pas JM Vilniaus vyskupą ir JM Kanclerio [Kristupo Zigmanto Paco] mūrinamyje baigia, kur jam moka po 12 auksinų, <...> nes neturi sau lygių, JMK, ir labai geras, sąžiningas žmogus (*i bardzo dobry, i dobrego sumienia człowiek*)“¹¹⁵.

Amatininkų užmokestis įvairavo priklausomai nuo jų kvalifikacijos ir statuso¹¹⁶. Atskirai buvo mokama už darbų priežiūrą. Dažniausiai būdavo paskiriamas meistras, prižiūrėjęs visus amatininkus, pvz., seniai dvare tarnavęs ir šeiminių pasitikėjimą turėjęs šaltkalvis Adomas Beieris arba mūrininkas, prižiūrėjęs dvare dirbusių dailidžių darbą¹¹⁷.

1664 m. Dobkevičius siūlė kunigaikščiui taikyti naują amatininkų apmokėjimo formą, kurią jam pačiam pasiūlė meistras vokietis – mokėti už visą darbą iš karto: „Dėl to paviljono, kuriame JM Kunigaikštienė ir Kunigaikštytė gyveno, kalbėjau su juo [mūrininku]. <...> Su viskuo tokį, koks buvo paviljonas, apsiimtų JMK Mano

111 1666 02 07 laiškas. *AGAD AR*. Dz. V. Nr. 3089/4. L. 45.

112 1665 02 21 laiškas. *AGAD AR*. Dz. V. Nr. 3089/3. L. 12.

113 1664 03 09 laiškas. *AGAD AR*. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 113.

114 1664 02 17 laiškas. *AGAD AR*. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 103.

115 1664 03 09 laiškas. *AGAD AR*. Dz. V. Nr. 3089/3. L. 111.

116 „Mūrininkui meistrui moka 10 auksinų, keliems dailidės pameistriams – kam 9, kam 8, 7, 6 ir 5 auksinus duoda, pagalbiniams (*czeladzi*) – po 2 auksinus per savaitę“ (1663 07 22 laiškas. *AGAD AR*. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 54). „Tam iš dailidžių, kuris yra geriausias, reikia duoti 4 auksinus, o kitiems dviem – po kapą per savaitę, o samdytiems meistrams reikia mokėti po 9 auksinus“ (1664 02 08 laiškas. *AGAD AR*. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 100).

117 „Turiu prie jų prižiūrėtoją Adamą šaltkalvį <...>. Moku jam tik už priežiūrą 6 auksinus per savaitę“ (1663 07 22 laiškas. *AGAD AR*. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 54). „Tas pats [mūrininkas] galės pranešti JMK apie P. Pulkininko Jasperso išlaidas, nes pats prižiūrėjo darbus ir ėmė pinigus, ir kiek dailidės kainavo, galėtų žinoti“ (1666 02 21 laiškas. *AGAD AR*. Dz. V. Nr. 3089/4. L. 47–48).

Ponui už 1700 auksinų pastatyti, tik jam žvyro, plytų ir kalkių reikėtų duoti. Nežinau, kaip JMK Mano Ponui atrodys, bet kiek matau, tai tiek pat, kiek per savaitę mokant, kainuotų. Tai labai gerai, norėčiau, kad, JMK, tą būdą pasirinktum, nes ir pigiau, ir greičiau JMK Mano Ponui bus pastatytas tas paviljonas¹¹⁸. Tokia mokėjimo forma buvo įprasta pasirašant darbo sutartis su architektais ir dailininkais. Vietiniams amatininkams paprastai būdavo mokama už savaitės darbą.

Sulaukęs kunigaikščio pritarimo dėl sutarties su mūrininku pasirašymo, Dobkevičius siūlė sudaryti bendrą sutartį ir su dailidėmis: „Kadangi man liepi bendrai dailides samdyti, labai gerai ir greitai viskas bus padaryta. <...> Kai pasirašysim sutartį, užtikrinu JMK, kad labai greitai ir daug pigiau tas paviljonas bus pastatytas, nei mokant už savaitę, dėl to laukiu JMK Mano Pono nurodymo“¹¹⁹.

Išvados

Boguslovui Radvilai po jo pusbrolio Jonušo mirties atitekę rūmai prie Vilniaus vartų buvo pradėti restauruoti netrukus po maskvėnų kariuomenės atsitraukimo. Pagrindines rezidencijas Boguslovas ketino kurti Slucke ir Biržuose, tačiau LDK sostinėje įsikūrę rūmai buvo svarbūs didikui dalyvaujant politiniame krašto gyvenime. Po karo ir amnestijos kunigaikštis Vilniuje apsilankė tik du kartus ir praleido čia kelias dienas, tačiau jo politiniai siekiai buvo susiję su svarbiomis LDK pareigybėmis (jis siekė LDK didžiojo etmono pareigybės, kovojo dėl Žemaičių seniūno ir Vilniaus kašteliono pareigybių)¹²⁰. Nuolat gyvendamas Karaliaučiuje, jis atvykdavo į LDK seimelius, ketino dalyvauti Vyriausiojo tribunolo sesijoje. Atrodo, kad Boguslovas planavo atstatyti rūmus prie Vilniaus vartų iki 1664 m. vasaros. Iš tiesų intensyvūs atstatymo darbai vyko 1663–1665 metais. Tuo metu buvo uždengti centrinis ir kampinis paviljonai, galerijos, stogai papuošti kupoliukais, restauruoti kelių kambarių skliautai, kolonos, įrengti židiniai. Atstatymo užmojus rodo tuo metu atkuriamas rūmų sodas.

Atrodo, kad Boguslovas nesiekė atkurti buvusios rūmų prabangos. Jam norėjosi praktiško būsto, tinkamo apsistoti, tačiau Biržų Radvilų statusas tartum įpareigojo sukurti išskirtinį statinį. Tą didikui primena ir jo tarnautojas. Atstatomuose rūmuose

118 1664 03 09 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 111*. Sulaukęs kunigaikščio pritarimo, Dobkevičius pasirašė su šiuo mūrininku sutartį: „Vėl pas mane buvo atvykęs mūrininkas, kuris gerai kalba lenkiškai, gana gerai su juo pavyko derėtis <...> Aš su juo taip susitariau, kad duosiu jam 1 500 auksinų, dar pasižadėjau pridėti plytų, kurias ne tik šitam paviljonui, bet ir kitam dvarui turės, kalkių, žvyro ir geležies ankeriams. Jam reikės medienos ir lentų <...>. Laukiu JMK atsakymo dėl šios sąskaitos, o kol kas su juo pasirašysim sutartį ir JMK nusiųsiu kopiją“. Pinigai buvo mokami dalimis: „O dėl pinigų davimo, nesu toks prastuolis, kad sutikčiau juos iškart duoti, jei ir neturėčiau iš JMK informacijos, ir dėl to, kad esame mirtingi žmonės, o po jo mirties turėčiau su jo žmona ir vaikais likti (*kontentować*), nes yra keliautojas (*peregrinus*), o ne vietinis“ (1664 03 23 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 119–120*).

119 1664 03 23 laiškas. *AGAD AR. Dz. V. Nr. 3089/2. L. 119*.

120 Wasilewski 1987.

jau buvo demonstruojami tam tikri statuso ženklai – kokliai su herbais, sodas su herbinių motyvų gėlynais.

Viena didžiausių atstatymo problemų, be pinigų stygiaus, buvo gerų amatininkų trūkumas mieste. Statybose dirbusių amatininkų – mūrinių ir dailidžių – paklausa po maskvėnų okupacijos buvo didžiulė. Tas pats meistras vienu metu dirbdavo bent keliems didikams. Vilniaus amatininkai samdyti darbams kitose didikų rezidencijose ir net valdovo dvare. Tokių išskirtinių statinių, kaip rūmai, restauravimui daugiausia samdyti meistrai užsieniečiai. Jų kvalifikacija buvo kur kas labiau vertinama atliekant apdailos darbus. Atvykę meistrai dažnai taikydavo naujas darbo organizavimo ir užmokesčio formas.

*

Rūmų atstatymo darbai vyko iki kunigaikščio mirties, tačiau planai nebuvo iki galo įgyvendinti. Neilgas Boguslovo gyvenimas ir sudėtinga padėtis neleido jam atlikti visų darbų. Kartu su Biržų Radvilų šakos pabaiga baigėsi ir rūmų klestėjimo metas. Kadaise buvę puošniausi Vilniaus rūmai taip ir neatgavo buvusios prabangos. Po Boguslovo mirties 1669 m. visų valdų paveldėtoja tapo vienintelė jo duktė Liudvika Karolina. Ji buvo paskutinė Biržų Radvilų giminės atstovė (mirė 1695 m.). Liudvika Karolina, pirmą kartą ištekėjusi už Brandenburgo markgrafo, antrąkart – už Neuburgo kunigaikščio, visą gyvenimą praleido svetur ir niekada neaplankė savų valdų Abiejų Tautų Respublikoje. Jai mirus Biržų Radvilų šakos valdos pateko į painios ir sudėtingos bylos dėl vadinamojo Neuburgo palikimo vingius¹²¹. Rūmai prie Vilniaus vartų buvo sudeginti Šiaurės karo metu XVIII a. pradžioje. Kiek paremontuoti vėliau jie buvo nuomojami privatiems butams. 1804 m. Dominykas Radvila rūmų liekanas ir visą didelį žemės sklypą dovanavo naujai įsteigta Vilniaus lėbdarių draugijai, kuri vėliau ten pastatė daug įvairių pastatų prieglaudoms, dirbtuvėms, ligoninei, mokyklai ir užmokesčio butams. Taip ji čia tvarkėsi iki 1940 metų¹²².

Gauta 2010 10 21

Parengta 2010 11 17

Literatūra ir šaltiniai

1. Degiel, R. Cudzoziemcy w zarządzie dóbr Bogusława Radziwiłła. *Barok: historia, literatura, sztuka*. T. 16/1. Warszawa: Wydawnictwo Neriton, 2009. 65–86.
2. Drėma, V. *Dingęs Vilnius*. Vilnius: Vaga, 1991.
3. Karvelis, D. *Radvilų Biržų kunigaikštystės visuomenė ir jos komunikacija 1589–1655 m.* Daktaro disertacija. Kaunas: VDU leidykla, 2009.
4. Karvelis, D.; Ragauskienė, R. *Iš Radvilų giminės istorijos: Dubingių kunigaikštystė 1547–1808 m.* Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2009.

¹²¹ Karvelis, Ragauskienė 2009: 166–167.

¹²² Drėma 1991: 159.

5. Meilus, E. Życie codzienne w Wilnie w czasie okupacji moskiewskiej 1655–1661. *Litwa w epoce Wazów*. Pod red. Wojciecha Kriegseisena i Andrzeja Rachuby. Warszawa: Wydawnictwo Neriton, 2006. 129–144.
6. Miluński, M. Zarząd dóbr Bogusława Radziwiłła w latach 1636–1669. *Administracja i życie codzienne w dobrach Radziwiłłów XVI–XVIII wieku*. Pod red. Urszuli Augustyniak, Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2009. 195–284.
7. Paliušytė, A. Kristupas Radvila ir amatininkai: kūrybos sąlygos XVII a. I pusės Vilniuje. *Kultūrologija*. T. 9: *Lietuvos menas permainingais laikais*. Sud. A. Aleksandravičiūtė. 2002. 49–63.
8. Radziwiłł, B. Informacja domowa i polityczna. *Przyczynki do historii domowej w Polsce przez Władysława Syrokomlę*. Wilno: Nakładem A. Assa, 1858.
9. Wasilewski, T. Zarys dziejów Bogusława Radziwiłła. Radziwiłł, B. *Autobiografia*. Oprac. Tadeusz Wasilewski. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1979.
10. Wasilewski, T. Radziwiłł Bogusław. *Polski Słownik Biograficzny*. T. 30/1, zesz. 124. Wrocław, Warszawa, Kraków: Polska Akademia Umiejętności, 1987.
12. Vitkauskienė, B. R. Ogrody barokowe Kiszków i Radziwiłłów w Wilnie na Puszkarni. *Barok: historia, literatura, sztuka*. T. 13/1(25). Warszawa: Wydawnictwo Neriton, 2006. 133–153.

Lina Balaišytė

Attempts to reconstruct the Radziwiłł Palace in Vilnius after the Moscowian occupation

Summary

The author of the current article discusses the course of reconstruction works of the Radziwiłł Palace at the Vilnius city gate after the Moscowian occupation in the middle of the 17th century while referring to the letters of Krzysztof Dobkiewicz, the administrator of Bogusław Radziwiłł's court in Vilnius. The letters written to Radziwiłł from 1662 till 1667 reveal the period of reconstruction that has not yet received any attention in historiography.

The restoration of the palace began shortly after the retreat of the Moscowian army. Intensive restoration works took place in 1663–65. At that time, the central and corner pavilions as well as the galleries were covered, the vaults and columns of several rooms were refurbished, and fireplaces were built. Before 1667, renovation of the palace garden began.

Bogusław Radziwiłł apparently did not seek to restore the former luxury of the palace. He needed a practical residence for accommodation. However, as his administrator reminded him in his letters, the status of the Biržai Radziwiłłs obliged the nobleman to create an imposing building.

One of the greatest problems of restoration was the lack of good craftsmen in the city. The demand for craftsmen working in construction – stonemasons and carpenters – was high after the war. For the restoration of such distinguished buildings as palaces, craftsmen arriving from abroad were mostly hired. Their qualifications in decorating works were more highly esteemed. The same craftsman could work for several noblemen at the same time. Vilnius-based craftsmen were invited to work in other noblemen's residences and even at the ruler's court. Craftsmen arriving from abroad often applied new forms of work organization and remuneration.

KEY WORDS: Bogusław Radziwiłł, Krzysztof Dobkiewicz, Vilnius, nobleman's residence, building craft, craftsmen